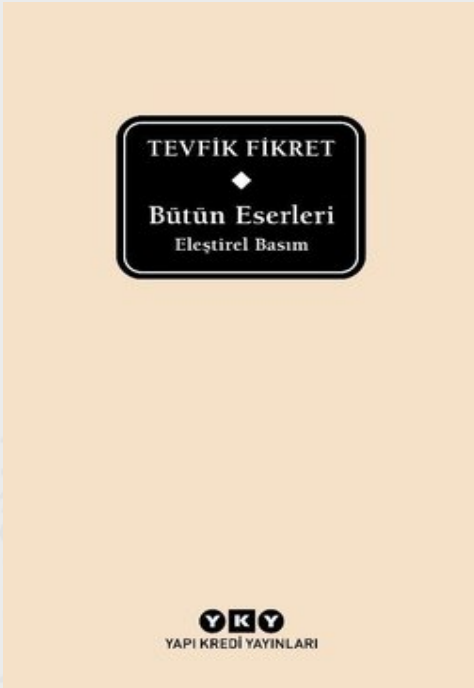

TEVFİK FİKRET - BÜTÜN ESERLERİ - ELEŞTİREL BASIM

Polat, Nâzım Hikmet (2021). *Tevfik Fikret – Bütün Eserleri – Eleştirel Basım*,
İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, ISBN: 978-975-08-5175-9, 1751 s.

Merve AKBAŞ*

Edebiyat-ı Cedide Hareketinin yoğun kalem faaliyetlerinin Tevfik Fikret'in *Servet-i Fünun* dergisinin dört yıllık idare sürecinde (1896-1900) gerçekleşmesi bir tesadüf değildir. Bu dergi etrafında toplanan şair ve yazarlarla birlikte Türk edebiyatı yeni bir hamleyle başlamıştı ve bunun mimarı Fikret idi. Bu itibarla Edebiyat-ı Cedide şiiri denildiğinde akla gelen ilk isim çoğunlukla Tevfik Fikret'tir. Türk şiirine hem biçim hem de dil ve üslup bakımından getirdiği yeniliklerle kendinden sonraki şiir hareketlerini de etkilemiştir.

İsmail Hikmet Ertaylan'dan Ahmet Hamdi Tanpınar'a, Mehmet Kaplan'dan Kenan Akyüz'e, Kaya Bilgegil'den Asım Bezirci'ye dek pek çok yazar, akademisyen ve edebiyat araştırmacısı Tevfik Fikret'in hayatı ve eserleri üzerine çalışmış, çok sayıda eser vermiştir. Beşir Ayvazoğlu, 2019 yılında yayımlanan *Fikret: Kendi Cevvim-Kendi Eflakimde Kendim Tairim* isimli kitabında Fikret'in bugüne kadarki en kapsamlı biyografisini Türk edebiyatına kazandırmıştır. Doç. Dr. Furkan Öztürk'ün 2020 yılında basılan *Rübâb-ı Şikeste: Eleştirel Basım*'ı da *Rübâb-ı Şikeste* üzerine yapılan çalışmalar içinde en iyisidir. Fikret'in şiirleri, makaleleri ve hikâyeleri ayrı ayrı kitaplar olarak yayımlanmıştır. Fakat ortada "külliyyat" denebilecek bir çalışma bulunmuyordu. Prof. Dr. Nâzım Hikmet Polat'ın oluşturduğu külliyyatta ise birçok süreli yayın taranarak farklı imzalarla Fikret'in kaleminde çıkan şiir, hikâye, mensure, deneme, makele mektup ve resmî yazı gibi tüm metinler (bir satır, bir mısra bile) toplanıp çeşitli notlarla kronolojik sıralamayla verilmiştir. Edisyon kritikli neşir, okurlara şairin yazıp çizdiklerinin muhtelif baskıları arasındaki tüm farkları görme imkânı sunmuştur.

Eserin "Önsöz"ünde çalışma ilkeleri 28 maddede açıklanmaktadır. Dikkatle bakıldığında kitabın bütünüdür hazırlık sürecinde benimsenen bu ilkelerle tutarlılığı göze çarpmaktadır. Bu listenin aynı zamanda okura rehberlik sağlama işlevi de vardır.

* Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. ORCID: 0000-0003-3635-3361. merve.akbas@hbu.edu.tr.

Öyle ki 8, 9, 10, 11 ve 12. maddeler, metinlerin farklı baskılarının kitap içinde nasıl yerildiğini (sıralamada ilk, metni vermede son yayımın esas alınışı) ve tarihsiz metinlerin külliyata alınırken hangi ölçülere tabi tutularak uygun görülen sıralara yerleştirildiğini açıklamaktadır. Tarihsiz metinlerin sıralamaya alınmasında hakikaten büyük bir emek verildiği aşikârdır. Zira şairin bütün yazıp çizdikleri, süreli yayın faaliyetleri ve biyografisi dikkate alınarak metinlerin incelikle tarihlendirildiği görülmektedir.

Polat, kitabın hazırlık sürecinde Fikret'in kalem faaliyetinin bulunduğu tüm süreli yayınları taramış; külliyata kazandırdığı yeni metinlerle şairin sanat hayatının bilinenden yaklaşık bir buçuk yıl önce başladığını ispatlamıştır. Bu yeni bilgi, çalışmanın en kıymetli özelliklerinden biridir. Ayrıca resmî yazışma ve mektupların sayısı önceki çalışmalarda 11 iken bu kitapla birlikte 63'e ulaşmıştır (s. 30).

Kitapta Önsöz'den sonra altı ana başlık bulunmaktadır. "Tevfik Fikret ve Eserleri Üzerine Kısa Notlar", şairin ailesinin, eğitim ve meslek hayatının, kalem faaliyetlerinin ayrıntılarıyla anlatıldığı bölümdür. Biyografik bilgilerin bulunduğu bu sayfalar arşiv belgeleri ve bu belgelerin görüntüleriyle zenginleştirilmiştir.

"Edebî Şahsiyetinin Gelişim Sahfaları" başlıklı ikinci bölümde, Mehmet Kaplan, İsmail Hikmet Ertaylan, Kaya Bilgegil ve Kenan Akyüz'ün çalışmaları değerlendirilerek Fikret'in sanat hayatı "1. Başlangıç yılları (1883-1896)", "2. Edebiyat-ı Cedide yılları (1896-1901)", "3. Edebiyat-ı Cedide Sonrasında (1901-1915)" şeklinde üç devrede incelenmiştir.

"Fikret'in Türkçeye Yedigârları" başlığı altında "1883-1915 arasında (32 yıl) onun kaleminden çıktığı tespit edilebilen toplam 567 metin" (s. 91) tarih sırasına, adına ve ilk yayım yerine göre üç fihristte sıralanmıştır. Ardından şiirler, anlatma esasına bağlı metinler, musâhabe ve makaleler, mektuplar ve resmî yazılar olmak üzere dört ayrı tasnif yapılmış, her birinin kronolojik fihristleri ayrı ayrı verilmiştir. Önsöz'de belirtilen usuller doğrultusunda hazırlanan kronolojik sıralamaların tablolarla gösterilmesiyle okurun Tevfik Fikret'in dil ve edebiyat zevkindeki gelişim/değişimleri izleyebilmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır.

Polat, çalışmasının "Tevfik Fikret Şiirinin Tanıtıcı Vasıfları" başlıklı dördüncü bölümünün giriş paragrafında Fikret'in yalnızca şairliği üzerinde duracağını gerekçesini şu ifadelerle açıklamaktadır:

Tevfik Fikret'in Türk edebiyatındaki yeri ve etkisi, doğrudan doğruya şairliği iledir. Edebî kanaatlerini açıkladığı musâhabe ve makaleleri de –hiç şüphesiz önemlidir. Fakat bunların hiçbirinde yeni söylenmiş bir fikre, Fikret sayesinde edebiyat âlemine mal olmuş bir görüşe tesadüf edilemez. 'Lisân-ı Şiir' ve 'Müstezatlarımız' yazıları kısmen bu hükmün dışında tutulabilir. Dolayısıyla onun Türk edebiyatındaki yerine temas edilirken şairliğini dikkate almak doğru ve yeterlidir (s. 209).

Sözü geçen vasıflar 16 madde hâlinde sıralanmış ve teker teker açıklanmıştır:

1. Şiirin alanını genişletmek, 2. İstiare şairi olmak, 3. Sıfat şairi olmak, 4. Şiir-resim münasebeti kurmak, 5. Konuşma üslubuyla yazabilme başarısı, 6. Aruzu kullanmada kusursuzluk, 7. Bir manzumede birden fazla vezin kullanmak, 8. Nazım şeklinin

genişlemesine çalışmak, 9. Şiir cümlesini tek birimin dışına taşımak, 10. Kafiye için kelime bölmek, 11. Konuya göre vezin seçme, 12. Şekil-muhteva uyumu, 13. Kafiye gerçeği işleviyle anlamak, 14. Yeni nazım şekillerini deneme, 15. Hitabet edası, 16. Muhtevada ulvi değerler.

Çalışmanın bu bölümü yalnız bir edebiyat öğrencisi yahut araştırmacısının değil edebiyata meraklı bir okurun da rahatlıkla anlayacağı bir üslupla yazılmıştır. Bu satırlar bilgilendirici olduğu kadar okuyucuya okuma zevki de vermektedir.

“Kaynaklar”, “Tevfik Fikret’in Sağlığında Yayımlanmış Eserleri” ve “Diğer Kaynaklar” olarak iki başlık hâlinde sıralanmıştır. Kaynaklar gözden geçirildiğinde, çalışmanın basılmadan çok kısa süre öncesine dek yayımlanmış kitapların da incelenerek hazırlandığı görülmektedir.

“Metinler” bölümü “I. Kitaplar” ve “II. Kitaplarına Alınmayan Metinler” şeklinde iki ana başlık altında verilmiştir. Fikret’in kitaplarında yer almayan metinler, şiirler ve nesirler olarak ikiye ayrılırken, nesirler de kendi içinde edebî türlere göre üç alt başlıkta (edebî metinler: denemeler, hikâyeler; musâhabeler ve makaleler; mektuplar, resmî yazılar) sıralanmıştır. Metinlerin tamamının sonunda sözlük bulunurken, şiirlerin hemen altında ayrıca aruz vezninin ilgili kalıpları da yer almaktadır. Eserin kıymetli özelliklerinden bir diğeri de epey ayrıntılı hazırlanmış “Dizin”idir.

Yoğun emek mahsulü olduğu anlaşılan bu külliyyatın hacmi düşünüldüğünde eserde göze çarpan birtakım dizgi ve daktiloya dair aksilikler son derece makul seviyededir. Ancak sonraki baskılarda giderilmesine bir katkı sağlamak için şöyle sıralanabilir:

1. “Kitaplarına Alınmayan Metinler” başlığının ilk alt başlığı A. Şiirler iken ikinci alt başlık II. Nesirler olarak numaralandırılmıştır. II.’nin B. şeklinde düzeltilmesi isabetli olacaktır.

2. Metin adına göre ve ilk yayım yerine göre verilen bütün metinler tabloları ile bütün şiirler, musahâbe ve makaleler; mektuplar ve resmî yazılar zaman dizimlerindeki ilk sütunlar “sıra” yerine “sıraa” şeklinde çıkmış ve bu daktilo hatası sözü geçen tablolar boyunca tekrar etmiştir.

3. Rumi ve Hicri ayların kısaltmalarında standart yazım zaman zaman bozulmuştur. Sözelimi Teşrinisani, 93. sayfanın 9. sırasında bulunan metinde önce “TS.” sonra “Ts”, 100. sayfadaki 112 sıra numaralı metinde ise TS şeklinde gösterilmiştir.

4. 116. sayfada bulunan 20. dipnotta Miladi tarih 1989 olarak verilmiştir. Hâlbuki dipnot gösterilen Hicri 1316 tarihinin denk geldiği tarih satırın devamında da yer aldığı gibi 1899 olmalıdır.

5. 76. ve 77. sayfalarda yer alan 57, 58, 59 ve 60. dipnotlarda *Servet-i Fünun*’un 1078. sayısı kaynak gösterilmektedir. Ancak 57 ve 58. dipnotlar ile 59 ve 60. dipnotlarda süreli yayının tarihleri arasında farklılık vardır. Bu dört dipnotun son ikisinde derginin sayısı 1079 olmalıdır.

6. Sözlüklerin kitabın sonunda değil de metinlerin hemen altında yer alışı okur için hayli kullanışlıdır. Fakat üç sayfayı kaplayan veya daha sonraya sarkan metinler için

sözlüklerin aynı ihtiyacı karşılayabildiği söylenemez. Mesela 23 sayfalık “Vâlidelik” (s. 1152-1174) başlıklı hikâyenin sözlük kısmı 1175 ile 1179. sayfalar arasındadır. Okuyucunun söz gelişi 1155. sayfada geçen bir kelime veya tamlamanın günümüz Türkçesindeki karşılığını bulması pek kolay olmasa gerektir. Okuyucu açısından kullanışlı olan, her sayfanın sözlüğe alınması gereken söz servetini aynı sayfa altında görmektir. Fakat bu yolun da –bir sözlük ögesinin geçtiği her bir sayfada tekrarlanması zorunluluğunu ve hacmi kabartma dayatmasından ötürü- çok kullanışlı olduğu iddia edilemez. Bu noktada akla bir başka soru veya çözüm önerisi geliyor: Bütün metinlerin sözlük kısmının kitabın sonuna alınması daha kullanışlı olmaz mıydı? Bir sözcük veya söz grubunun birden fazla anlamı olabileceği ve okuyucuya metindeki bağlam dikkate alınarak ilgili anlamın seçildiği düşünülünce bu yolun da bekleneni getirmeyeceği ortaya çıkar. Sözelimi “Belki, Hayır!..” şiirinde (s. 369-370) “Mütelevvin değil fakat me’yûs” mısraında insanın birbirine zıt iki ruh durumuna işaret edilmiştir. Biri “me’yûs” (ümitsiz), diğeri “mütelevvin” yani gülen yüzünün rengârenk oluşu dikkate alınarak “şen şakrak”lığı, ümitsizliğin zıddı kastedilmiştir. Bu sebeple adı geçen metnin sözlüğünde “mütelevvin”e “şen şakrak” karşılığı verilmiştir (s. 370). Hâlbuki “La Dans Serpantin” şiirinde aynı kelime, “Mahmûr u müzehher, mütelevvin, mütenevvir” (s. 441) mısraında, iki yanındaki “müzehher” (çiçekli) ve “mütenevvir” (ışıklı) sıfatlarından da anlaşılacağı üzere “renkli” anlamında kullanılmıştır (s. 442). Bütün metinler için tek sözlük, bu dikkati ortadan kaldıracaktır. Bu gerekçe ile Polat, kelimeye kullanıldığı metinlerdeki bağlama göre iki ayrı şekilde karşılık vererek okuyucuya yardımcı olmak istemiştir.

Bunların dışında kitabın çalışma ilkelerinin 20. maddesinde kelimelerin yazımında esas alınan ölçü bildirilmiştir. Elbette aruz için uzun ünlülerin, ayın ve hemzelerin gösterimi esastır. Ancak Hicri ve Rumi ay isimlerinin terkipler şeklinde verilmesi böyle bir gerekliliğe tabi değildir. Belki sonraki baskılar için bu öneri dikkate alınabilir.

Prof. Dr. Nâzım H. Polat’ın Tevfik Fikret’in dağınık hâldeki külliyyatını bir araya getirdiği bu çalışmasının basımı emekliliğinin birkaç ay öncesine rastladı. Yeni Türk Edebiyatı sahası hocasının, hayatının bu yeni devresinde daha nice şair ve yazarın külliyyatını bir araya getirerek edebiyatımıza katkı sağlayacağından kuşku yoktur.

KAYNAKÇA

Polat, N. H. (2021). *Tevfik Fikret – bütün eserleri – eleştirel basım*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.